

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető
minden küldemény intézendő:
Füvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések
díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél
100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden küldemény intézendő:
Főiskola, háznagy-i hivatal.

Tartalom. Előfizetési felhívás. Szerkesztő. — Köszönet és felhívás. Révész Bálint. — Újévre. Csiky Lajos. — Táraza. A Biblia és a Bibliák. Könyves János. — Közügyeink. A Protestáns Irodalmi Társaság alakulása történetéhez. I. Ladítvány. Dr. Masznyik Endre. II. Dr. Masznyik Endre úr indítványáról. Balogh Ferencz. — Egy és más stb. — Irodalom. — Különfélék. — Szerk. posta. — Hirdetés.

Tisztelettel kérem az érdeklődő közönség jóindulatú pártfogását.

Debreczen, 1889. január 5.

Csiky Lajos,
felelős szerkesztő.

Előfizetési felhívás

DEBRECZENI

PROTESTÁNS LAP

kilenczedik évfolyamára.

E lap kilenczedik, illetve az én szerkesztésem alatt harmadik évfolyamára ezennel előfizetést nyitok. Lapunk előfizetési ára marad az eddigi, nevezetesen egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Az előfizetési pénzek s általában a lap anyagi ügyeire vonatkozó küldemények és közlemények Rózsa Sándor főisk. háznagy úrhoz (Főiskola, háznagy-i hivatal) küldendők, mint a ki ez újévtől kezdve szíves volt átvenni a lap kiadásával járó teendőket, — a szellemi részre vonatkozó levelek pedig hozzám intézendők (Füvészkert-utca 1079. sz. a.).

Midőn az előfizetési pénzek mielőbbi beküldését kérem, a hátrálékos lapjاراتokat is felhívom tartozásaik mielőbbi beküldésére, figyelmeztetvén őket a „Különfélék“ rovatában Olvasóinkhoz címzett közleményre.

A lap programja, iránya, beosztása marad az eddigi, gondunk leend azonban arra, hogy a testvér-egyházkerületek ügyeiről ezentúl gyakrabban értesítsük lapunk olvasóit.

Köszönet és felhívás

Tanintézeteink, mint azt mindnyájan jól tudjuk, mondhatni egyidejűleg reformált egyházunkkal. S valamint ezen tanintézeteket a legrégibb kortól a legutóbbi időkig a ref. hívek nemesen érző s áldozatkész jószívűsége tartotta és tartja fenn, úgy egyedül ennek volt köszönhető mindig az, hogy a meg-megújuló nemzedék szellemi tápszerei mellett, testi tápszerekben is részesíthető lett; mely tény által — mit példákkal lehetne igazolni — eléretett, hogy sok kiváló tehetségek tanintézetünkben felismertetvén: alkalom nyújtott azoknak a további önképzésre s az így kiképzett ifjaktól később szeretett hazánknak s egyházunknak díszei s mondhatni oszlopai váltnak.

Igy keletkeztek az összehordott adakozásokból a tápintézetek.

Mivel azonban a haladó korról változnak úgy egyesek mint intézetek igényei s körülményei: szükség volt arra, hogy debreczeni főiskolánk tápintézete is, úgy alakítsák át, hogy az a mai kor kívánalmainak teljesen megfeleljen.

Ezen átalakítás, — tudtuk azt eleve, — költséggel jár. Azért intéztem annak idején felhívást egyházkerületünk híveihez, melyben kérve-kértem, hogy a mi büszkeségünket, e mi főiskolánkat kiki igyekezzék ez oldalról is segíteni. És szavaim, hála a gondviselő Istennek s köszönet buzgó híveinknek, nem voltak a pusztában kiáltónak szavai, mert a költségek fedezésére szükséges segedelem

örvendetes mértékben gyűlt és gyűl folytonosan, mint az e becses lap tudósításaiból világosan kitűnik.

Midőn azért hálás köszönetemet fejezem ki mindazoknak, kik tápintézetünk jókarban lehető fentartásához adományaikkal járultak: nem mulaszthatom el, hogy ezek közül — mint egyenesen hozzám s talán legutóbb küldöttet — a sarkadi egyház adományát ki ne emeljem. A sarkadi ev. ref. egyház 100, azaz száz forintot adományozott a nemes célra.

A szép tett magában hordja ugyan a dicséretet, mely úgy az egyeseket, mint az egészet illeti, azonban legnagyobb elismerésem nt. Osváth Imre lelkész úré, ki nem csak áldozott, de sokat fáradozott is, hogy főiskolánk tápintézete részére, a fent kitett szép összeget egybehozza.

Áldja meg az Isten őt fáradozásaiért és tartsa meg e földön, hogy tovább is lássa egyháza s hazája virágzását s midőn majd éltevel megelégedve, az ő Atyjának, a mi Atyánknak hajlékába költözik, hol számára hely készítettett, vegye el a hív munkás jutalmát: az örök élet hervadhatlan koronáját.

A sarkadi egyház mellett még ki kell emelnem, s irántok és vezérférfiaik iránt szívem leghálásabb köszönetét kell nyilvánítanom — a békés-gyulai s török-szentmiklósi egyházakat. Ezek már régebben beküldték adományaikat, — a b.-gyulai 91 frt 68 krt, a török-szentmiklósi 173 frt 84 kr, — a mely adományok már nyugtázva is voltak, — azonban jól esett ismétlen is ide ígtenom, hogy mint napok tündököljenek s minél több kebelben éleszszék fel az emberi szeretet tettekben nyilvánuló melegét.

Adja az Isten, hogy ezen hangosan beszélő példák serkentsék s buzdítsák egyházunk lelkészeit s vezérférfiait s juttassák eszökbe, miszerint az ő világosságuknak kell fényleni, hogy mások is látván jó cselekedeteiket, jó tetteikkel is dicsőítsék a mennyei Atyát.

Most, a midőn azért még egyszer megköszönöm a nemes adományokat s intézetünket továbbra is ajánlom híveink nagybecsű pártfogásába, ugyanakkor kérem az Istent, adjon mindnyájunknak boldog új évet s lelkészársaimat, valamint egyházaik világi támaszait, minden tagjait szívem minden szeretetével üdvözlöm.

Kelt Debreczen, 1889. január 4.

Révész Bálint,
püspök.

Ujévre.

Ismét egy új esztendőnek küszöbén állunk. Lefolyt egy év az örök idő forgandó kerekén, s mint mondani szoktuk, újra ott állunk, hol az ismeretlen jövődöbe kell kutató, vágyódó szemekkel benéznünk. A multat tehát

már ismerjük; tudjuk, hogy mi jót hozott az, hogy menyiben teljesítette be óhajásainkat, s azt is tudjuk, menyiben nem felelt az meg a mi vágyainknak, mivel maradt az adós mi nekünk.

Ha úgy élünk s mindenekben úgy cselekszünk, hogy egyszersmind vizsgáló szemekkel tekintjük a körülöttünk lefolyó eseményeket, lehetetlen dolog sokat nem tanulnunk ezekből.

A mult év nehéz gondjaival, bántó zaklatásaival bizony tanúságunkra szolgált nekünk is. Megtanultuk, hogy a nyugalom ölen is támadhat nagy háborúság s hogy akkor is, ha a szenvedélyek legjobban fel vannak zaklatva, legjobb dolog a szilárd elvekhez való tántoríthatlan ragaszkodás. De ne anticipáljunk.

Mit is mondjunk a mult esztendőről?! Volt abban örvendetes is, de tán több volt, a mi bántott mindnyájunkat.

Imé, az egyetemes presbyteri Szövetség karjaiban a mult évben is ölelkezett az egész református világ. Nagy és megható jelenetek folytak le a londoni nagygyűlésen, s örült a mi szívünk, mikor láttuk, hogy a mi magyar református egyházunk is részt vett képviselőivel a testvéregyházak emez édes ölelkezésében. Nem vagyunk tehát mi sem elhagyatva, nem állunk testvértelen árvaként a nagy világ piacán. Vannak, a kik érdeklődnek irántunk s ha nagyot dobban a mi szívünk, megérzi azt egy egész nagy test. Nem szabad ezt a mozzanatot kicsinyelnünk, s nincs annak kellő érzéke a történeti események értékének mérlegeléséhez, a ki nem tudja, hogy az ugyanazon alapon álló elvek egyesülésében igazi erő, nagy szellemi és erkölcsi hatalom rejlik.

De jöjjünk közelebb magunkhoz. Nézzünk szét saját otthonunk körében. Történt-e itt is valami megnyugtató, valami felemelő? Be kell ismernünk, hogy domesztikánk, ezen legnagyobb zsinati alkotásunk, mind nagyobb hatással, mind áldásosabban munkálkodik. Sok szegény egyház és lelkész érzi annak jótékony működését, a missiói állomások száma is szaporodik immár. Ha az erők mindinkább az intenzív munkára irányulnak, reményünk lehet arra, hogy Sionunk falait mind több olyan munkás építgeti, ki hív lészen a reá bízott talentumokkal.

Nagy hullámokat vert a Prot. Irod. Társaság kérdése. Valóban hirtelenében meg sem tudjuk mondani, hogy volt-e mostanában úgy, mely olyannyira felzaklatta volna magyar prot. egyházunk egyetemének kedélyét, mint épen ez. Két táborra szakadtunk s mindkét oldalról erőt feszítve harcoltunk nézeteink mellett. A legtöbb egyházi lap határozott állást foglalt el ezen kérdésben, s mindig tudtuk, hogy az a nézet, a mely mellett mi küzdöttünk, kevesebb egyházi lap által támogatott, mint az ellenkező. Sokat vádoltak bennünket szűk felfogással, kicsinyeske-

déssel, türelmetlenséggel, — pedig hát mi szétekintettünk e széles föld minden részeire s mindenütt csak azt láttuk kivíve, a mit mi akartunk. Mi egy nagy eszméért harcoltunk, hogy t. i. a magyarországi két prot. egyház legjobb erőinek egyesülésével egy olyan theologiai és vallásos irodalmat teremtsünk, mely emelje protestáns lelkészi karunk szellemi niveauját, s népünket is erősítse vallásos hitében, meggyőződésében. Nem akartuk engedni, hogy ez irodalom egy ránk nézve teljesen idegen, mert velünk merőben ellentétes elvi alapon álló szellemi erő bevonása által elsekélyesedjék. A mi pedig a türelmetlenség kérdését illeti, tegyék szívökre kezeiket azok, kik a másik táborban állottak s vallják be, hogy ök sokkal türelmetlenebbek voltak ebben a kérdésben, mint mi, a kiket oly igen szeretnek türelmetleneknek nevezni. A ki nem hiszi ez állításunk igazságát, bátran útáljuk azt ezen ügy egyházi és politikai lapokban folyt irodalmi vitájára.

Sok szennyves hullámot is felszínre vetett e vita. Nyugodt lélekkel mondhatjuk, hogy mi megőriztük ebben az élessé vált kérdésben is az irodalmi tisztességnek hangját; óvakodtunk minden olyan túlzástól, a mely csak árt hat az ügynek, s a helyett, hogy az elvek érdekében küzdene, a személyeskedés lejtőjére vezet. Egy hibánk volt, a miért sokan haragudtak reánk, s ez az, hogy híven és becsületesen kitarottunk elvünk mellett, — de hát a ki ezért haragszik, az nem lehet egészen tisztában a protestantismus azon nagy elvével, mely határozottan megköveteli a szabad meggyőződés őszinte kimondását s az a melletti becsületes kitarást.

Nem politikai kérdés ez, hanem a legmélyebb lényegében egyházi. Hiszen pl. a lapunk mult évi 49-ik számában megjelent Nyilatkozatot oly egyének írtuk alá, kik politikai tekintetben határozottan és föltétlenül más és más nézeteket vallunk.

Távol áll tőlünk annak föltevése is, hogy a kik ez ügyben nem egy nézeten vannak velünk, csak úgy ne szeretnék a mi egyházunkat, csak úgy ne óhajtanák annak boldogulását s nagyobb részben csak úgy ne tisztelnék annak tanait, mint akár mi magunk. E sorok írója legalább e tekintetben is a nyugodt mérséklet alapján áll. Az elvek harcza ez, maradjunk meg mindnyájan a mérséklet terén, de ne igyekezzünk teljesen ellenkező elvű embereket minden áron összeegyeztetni. Mi azt hisszük, hogy valamint a mai politikai pártéletben csaknem merő lehetlenség egy szabadelvű párti elveket valló nagy testületnek közös politikai czélokra egyesülni egy határozottan függetlenségi elveket valló más testülettel: még inkább, vagy éppen lehetetlen egyház- és vallásirodalmi czélra egyesülnie a protestantismusnak az unitarismussal, — hiszen ez amannak merő negatiója.

Mit hoz az új esztendő, mi azt nem tudhatjuk. Talán

megszűnik az ellentét köztünk, hiszen erre megtörtént már az első lépés. Hozzon az új év békességet, a testvérek közt egyességet, sokat zaklatott, sokat szenvedett szegény egyházunknak erőben való megújhodást, Istennek minden gazdag áldását!

Csiky Lajos.

Tárcza.

A Biblia és a Bibliák.

Ma a tudós világ egy részében a Biblia nevet minden hajdani vallások szent könyveinek szeretik adni és oda töreksznek, hogy a keresztyének Bibliáját és a pogányok Bibliáit ugyanazon alapra helyezték. Egész őszinteséggel állítják, hogy mindezen könyvek körülbelől, egyenlő mértékben, ugyanazon igazságok és tévelygések, azon magasztos szabályok és kevésse morális elvek épen azon vegyülékét tartalmazzák; és tetszelegve hasonlítják a názárethi Bölcsét, a keresztyénség Urát ezen vallások kijelentői vagy isteneihez, állítván, hogy ezen utóbbiak tanítványai és imádói nekik a Jézus Krisztushoz hasonló jellemet, szerepet és cselekményeket tulajdonítanak.

E törekvés, melynek nyoma például strassburgi lelkész, Lebbois úr nagy művében, mely most hirdettetett ezen cím alatt: „A Biblia és az emberiség vallásos kezdeményezői“, nyilván található, a legmeggyőződöttebb ellenfélre talált Monier Williams úrban, az oxfordi egyetemen a sanscrit nyelv professorában. Ez a kiváló tudós, ki az Indiákon született és lakott és a ki életét kelet nyelvei és literaturái és vallásai tanulmányozásában töltötte el, melyekről a legnagyobbra becsült tudósításokat közlött, legközelebb egy kötetben négy beszédet adott ki, melyeket különböző időben, vagy a missiói egyesületeken, vagy más természetű gyűléseken, a Bibliára és a pogányok szent könyveire vonatkozólag tartott. Az alaptétele ezen négy beszédnek az, hogy az úgynevezett természeti vallások és a kijelentettnek mondott vallás közt lényeges eltérések vannak, és hogy a keresztyénség felsőbbbsége a versenyző alkotások felett nem csak viszonylagos, hanem általános.

Monier Williams úr beszéli, hogy midőn ifjúságában hallotta, hogy körülte minden nem keresztyén vallásról úgy beszéltek, mint tisztán az ördög találmányáról, ennek határozottan ellent mondani kényszerült; és midőn barátai csudálkoztak, hogy szerintök, oly sok időt elveszteget, a pogányság terhes hajója tisztogatásába elegyítván magát: a kitűnő oxfordi professor úgy vélte s ma is úgy véli, hogy a keleti hajdani literatura szalmájában sok becses drága kincseket lehet találni, és hogy még a pogányi sötétségben is csillogtak az onnanfelülről jövő világosság sugárai. Hanem Monier úr azt hiszi, hogy ma még élénkebben protestálni kényszerül azon modern theoria ellen, mely minden vallást párhuzamos, egyező és az emberi lelkiismeretre körülbelől egyenlő értékű törekvéseknek tart, melyek aztán a természeti fejlődés végzetserű folyama szerint, a mi racionalistáink keresztyén theismusában végződnek; sőt ellenkezőleg azt állítja, hogy az általa tanulmányozott vallások gyakran mindinkább hamis irányzatban fejlődtek és a mindig mélyedő sötétségben zátonyra jutottak.

Tehát, mint a „Christian World“ ez alkalmából

megjegyzé, igen könnyű a Talmud, Vedák, Confucius szövegei, vagy a Koránban oly egyes helyeket találni, melyek valóságos felemelkedések által nagyon feltűnnek, mégis egy értelmes ember is, miután a keresztyén Európa erkölcsi és szellemi műveltségét megízlelte, nem fog azon eszmére jönni, hogy ezen könyvek általános tanításához igyekezzék életét alkalmazni. Másrészt, könnyen lehet a Bibliában oly sajtószerű helyeket találni, melyek zavarba hozzák vagy megbotránkoztatják a mai lelkiismeretet, mégis minden ember, a ki ezen könyv általános tanítását elfogadja, igyekezik a Mózes törvénye tíz parancsának engedelmeskedni, magához ölelni az üdvöt, mely neki a Krisztus evangéliomában ajánlatik, szeretni Istent jobban mint magát, s embertársát úgy mint önmagát; minden ember, a ki a multat, jelent és jövőt a Jézus igéi világánál ítéli meg, bírni fogja mindazt, a mire neki szüksége van, a boldog életre és boldog halálra.

* * *

Nincs szemünk előtt Monier Williams úr új közlése, hanem a „Christien belge“ után itt adhatunk egy töredéket azon beszédek egyikéből, melyek ezen kötetbe egybegyűjtettek, miután az Angol egyház missziói Társasága nagygyűlésén elmondattak:

„Engedje meg legalább, hogy önnek felemlíthessek két okot, melyeknél fogva bátor vagyok oly merészen ellentmondani azon filozófiai véleményeknek, melyek ma oly igen kedveltek.

„Ön, ifjú ember, ki kelet ezen úgymondott szent könyveit tanulmányozza, kutasson azokban, forgassa azokat végtől végig és mondja meg nekem, ha vajjon ezek közül egy is állítja-e Vyasa, Zoroaszter, Confucius, Budha és Mahometről azt, a mit a Biblia állít a keresztyénség alapítójáról t. i., hogy ő, egy bűnnélküli ember miérettünk bűnné tettett. Nem hogy egyszerűen a bűn eltörlője volt ő, hanem hogy az ember bűnnélküli fia maga tettett bűnné. Vyasa és a hindismus más alapítói szigorú töredelmességet, ismételt szemléldéseket, szünetnélküli tisztulások, könyörgések vég nélküli ismétlését, fáradságos zarándoklásokat, unalmas szertartásokat, áldozatokat és szigorú rendtartást rendeltek és mindezt azon célra, hogy a bűntől megszabaduljanak. Minden könyveik ezt mondják. Hanem mondják-e azt, hogy ezen emberek, a kik kimerítették mindazt, a mit az ember a bűn eltörlésére kigondolhat, ők, maguk, mint bűnnélküli emberek tettettek bűnné. Sőt még Zoroaszter, Confucius, Budha, Mahomet mindnyájan, elsőtől az utolsóig, sürgettek az embereket, hogy minden erélyeket kifejtsék, a bűntől vagy legalább a bűn büntetésétől megszabadulásra; de mondják-e szent könyveik azt, hogy ezen emberek, magok „bűnnélküli emberek tettettek bűnné?“ Jól megértsen, én nem követelem, laikus lévén, hogy megfejtsem ezen bibliai állításban foglalt látszó ellenmondást: egy bűnnélküli ember mi érettünk bűnné tettett. A mit én e perczben állítok, az, hogy ez egyedüli; az, hogy ehhez általában nincs hasonló; az, hogy nem lehet találni egy könyvben is, mely e világon lévő bármely más vallás tudományának előterjesztésével kérédik, csak árnyékát is oly nyilatkozatnak, mely ehhez hasonlítana.

„Még egy példa. Ön, ifjú ember, a ki kelet úgymondott szent könyveit tanulmányozza, vizsgálódjék azokban jól, lapozza azokat egyik végétől a másikig és mondja meg nekem, hogy vajjon azok állítják-e Vyasa, Zoroaszter, Confucius, Budha,

Mahometről azt, a mit a mi Bibliánk a keresztyénség alapítójáról állít, t. i. hogy ő egy megholt és eltemetett ember letté lett mi érettünk. Nem egyszerűen, hogy ő életet ad, hanem hogy ő, a megholt és eltemetett ember: a z élet. „*En vagyok az élet. — mikor a Krisztus, a ki a mi életünk, meg fog jelenni, — a ki bírja a Fiút, bírja az életet.*“ Engedje meg, hogy emlékeztessen arra is, hogy az ótestamentom szerint az élet a vérben van és hogy az új ezen meglepő, a maga nemében egyetlenegy és hasonlóküli állítást foglalja magában: „*Ha eszitek az ember Fiú testét és iszjátok az ő véré, az életet nem magatokban bírtjátok!*“

„Még egyszer, én nem igénylem, hogy ezen hallatlan tétele megfejtsem. A mit én állítok, az, hogy ez általában egyetlenegy és én nem hiszem, hogy ilyenmü nyilatkozatnak csak árnyékát is találhassa a világ szent könyvének egyikében is.

„Tartsa meg jól lelkében, hogy ezen két hasonlíthatlan nyilatkozat elválatlanul össze van kötve azon nagy tényekkel, melyek vallásunk középpontját teszik: a Krisztus megtestesülése, megfeszítettése, feltámadása, mennybemenése. Vyasa, Zoroaszter, Confucius, Budha, Mahomet mindnyájan meghaltak és eltemetettek, húsok feloszlott, csontjok a porba hullott, testök elenyészett, ezt maguk az ő követői megengedik. Egyedül a keresztyénség ünneplő alapítójának mennybemenetelét, nem csupán szellemileg, hanem emberi természetével egészen, szellem, lélek és test, és erősíti, hogy ez a megdicsőített Krisztus a maga népére nézve a szentség és élet örök forrása Állítom, hogy ez a hasonlóság nélküli két nyilatkozat melyeket Bibliánkól idéztem, ez és kelet úgymondott szentkönyveik között átléphetetlen mélységet váj, mely ezeket teljesen és örökre elkülönzi.“

(Franciaából a genfi Sem. Rel. után)

Könyves János.

Közügyeink.

A Protestáns Irodalmi Társaság alakulása történetéhez.

Hogy lapunkból teljesen megismerhesse az utókor is a Társaság megalakulása alkalmából fölmerült nevezetesebb mozzanatokat, e cím alatt kiadjuk mindazon kiválóbb, közérdekűbb nyilatkozatokat, melyek ez ügyben pro et contra megjelentek. Megkezdjük e rovatot Masznyik Endre pozsonyi theologiai tanárnak a december 18-iki közgyűléshez beadott indítványával s Balogh Ferencnek erre írott válaszával. Megjelentek e nyilatkozatok a Pesti Napló decz. 13. és 17-iki estilapjaiban.

I.

Indítvány

a Prot. Irodalmi Társaság f. é. decz. 18-án tartandó Közgyűlésére.

Tekintettel arra, hogy a „Protestáns Irodalmi Társaság“ kiváló prot. tudósaink és íróink által a végre kezdeményezettett, hogy az egyházi testületek, intézetek és lelkes hívek erkölcsi és anyagi támogatásával, önálló, magyar nemzeti jellegű theologiai irodalmat teremtsünk, a tudomány hatalmával a protestantismus eszmei igazságainak s elveinek

minél szélesebb körben híveket hódítsunk, s ekként hazánkban úgy az egyházi, mint állami életre kiható fontos és üdvös cultur-missiót teljesítsünk;

Tekintettel arra, hogy lelkes tudósaink és íróink eme kezdeményezése, a minthogy közszellemi szükséglet kielégítésére irányult, köztetszéssel s általános helyesléssel is találkozott, mi több, a „Protestáns Irod. Társaság“, az összes hazai protestánsok öröme, 1888. ápr. hó 16-án, tényleg a szervezkedés terére lépett s alapszabályai immár a magas kormány által is megerősítettek;

Tekintettel arra, hogy a debreczeni ref. egyháztanács, a magyarhoni ev. ref. egyház Egyetemes Konventjének állítólag hasonértelmű határozatára való hivatkozással, a „Prot. Irod. Társaság“ autonom önállóságának és szabadságának, szóval lét- és életfeltételének alapelveivel ellenkező álláspontra helyezkedve, a „Prot. Irod. Társaságot“, sőt annak még más felekezetekhez tartozó tagjait is az ev. ref. egyház hivatalos kormányzó hatóságainak ellenőrzése, az ev. ref. egyházi törvénykönyv és hitvallások tekintélye, a felekezeti hitelvek, illetőleg hitcikkék betűbírósa alá akarja helyezni s ekként a hit és tudomány, szóval a szellem szabadságát a magyar protestánsoknál eddig hallatlan vakmerőséggel és következetlenséggel megsemmisíteni igyekszik;

Tekintettel arra, hogy ugyanazon debreczeni ref. egyháztanács legutóbb — a napi lapokban is közzétett s e lap belföld rovatában található Nyilatkozatában jelzett álláspontjából kifolyólag immár annyira meggyőződött, hogy a „Prot. Irod. Társaságot“ tényleg ítélőszéke elé állítja s mintha az a ref. egyház Egyetemes Konventjének egyszerűen alárendelt közege volna, bevádolja a miatt, hogy a „megbízta s“ (!) körét átlépte, anyaszentegyházukat a hittanilag ellentétes unitárius felekezet híveinek tagok gyanánt való befogadásával, hitelvében, békéjében, jövőjében és összes érdekében megtámadta;

Tekintettel arra, hogy a debreczeni ref. egyháztanács ugyancsak az említett Nyilatkozatban kereken kijelenti, hogy a jelzett ok, vagyis az unitáriusok megtűrése miatt a „Prot. Irod. Társaságot“ sem anyagilag, sem erkölcsileg nem támogatja s ez értelemben csatlakozásra hívja fel hazánkban létező összes elvrokonait is;

Tekintettel végre arra, hogy e baj előidézésében magának a „Prot. Irod. Társaság“-nak is nevezetes része van, amennyiben egyrészt a tisztán tudósok és írókból álló mozgó tényezők kezéből a szervezés munkáját kizárólag a 3 prot. felekezet hivatalos kormányzó közegei, a püspökök és felügyelők vették át, másrészt pedig maga az alakuló közgyűlés az opportunus szavára hajtván, a felekezetieskedő debreczeniek megnyugtató végett, a népies, tehát szorosan felekezeti jellegű irodalom művelését is hatáskörébe vonván, — az egyesülés egyedül biztos alapját: a theol. tudomány terét és elvét, a theol. kutatás és vizsgálódás szabadságát alterálta, indítványozzuk: mondja ki a közgyűlés:

- 1) hogy a „Prot. Irod. Társaság“ eredeti intentiója elve és céljához feltétlenül ragaszkodik;
- 2) hogy a magas kormány által megerősített alapszabályok megváltoztatásának szükségét nem érzi;
- 3) hogy maga felett semmiféle hatóságot el nem ismer: ügyeit — alapszabályai értelmében — önállóan s mint prot. tudósok és tudománybarátok s pártolók szövetkezete szabadon intézi s munkálja;
- 4) hogy a debreczeni egyháztanács s általában bármely

egyházi testület vagy hatóságnak a társaság jogkörébe való beavatkozása ellen határozottan tiltakozik;

5) hogy a társaságba lépést, kinek-kinek szabad tetszésére hagyja, de a kik a belépésre már lekötözték magukat, azokat a megerősített alapszabályok értelmében kötelességük teljesítésére szorítja;

6) hogy a népies irodalom ügyét, mint a mely a felekezetek sajátos belügye, a maga részéről akként mozdítja elő, hogy pénzerejéhez képest az illető prot. felekezetek népies irodalmi vállalatait, illetőleg társaságait évenkénti segélyben részesíti;

7) hogy a szorosan tudományos művek mellett népszerű modorban írt, de szintén a jelenkori theol. tudomány színvonalán álló iratok kiadásáról is gondoskodik, hogy a protestáns eszmék ne csak a tudós, hanem főként a hazai művelt körökben is terjedjenek és hódítsanak.

Dr. Masznyik Endre.

II.

Dr. Masznyik Endre úr indítványáról.

A „Pesti Napló“ decz. 13. esti lapjában egy nagy hangú indítvány közzétett, mely megtámadja a tiszántúli végzést és a debreczeni legújabb „Nyilatkozatot“ a protestáns irodalmi társaság ügyében; sőt magát az irodalmi társaságot is mintegy leczkérteti s jobb útra tanítja. Nem hagyhatjuk mindezt szó nélkül, annyival kevésbé, mert az indítvány tényleg mozog.

Meglepett, hogy épen lutherán táborból és épen dr. Masznyik hittanártól jő a támadás. Indítványozó úr írta Luther életét, Luthert „nagy mesterének“ nevezé, azt, kit híven akar követni az élet útján: e művében keserű gúnnyal kelt ki a jelenkor realizmusa és hitközönye ellen. Annak idejében én is ismerttem e művet és szerzőben erős, hű lutheránust véltem felfedezni. Hogy néhány hó múlva ő ítélte el a református testvéreket, a miért egyházi és vallásos öntudatok mellett felszólalnak, mikor ő ugyanazt tette a magáé mellett: ez meglepő következetlenség és színváltozás.

Luther életében Masznyik úr a „protestáns“ elnevezést és fogalmat megfoghatatlan partikulárizmussal csak a lutheránusok részére foglalja el, pedig a történelem egyhangú bizonyítása szerint és a vesztfáli béke által, a reformátusokat is jogosan illeti ama név. E partikulárizmust, szűk felfogást Kenessey Béla budapesti ref. hittanár szemére is löbbantá Masznyik urnak (Protestáns egyházi és iskolai lap 1888. 9. szám). És most, néhány hónap múlva, mintha kieserélték volna, ő maga tágítja ki a protestáns jelzést, beszélván „három protestáns felekezetről“, tehát az unitáriusokat is befogadja és érdekben lándzsát tör. Ez már oly gyors színváltozás és következetlenség, a mi meglep, sőt bámulatba ejt.

Ugyancsak Kenessey Béla úr fejtegetéseiből az is kitűnik (Protestáns egyházi és isk. lap idei 32. szám), hogy Masznyik úr „felekezetek-kivüliséggel“ vádolta a szélesebb elvűség mezején haladó ref. theologusokat, mert se nem kálvinisták, se nem lutheránusok; a két felekezet közti uniót kivihetetlennek, sőt „egyházgyilkoló“ hatásúnak jelenté ki, s az ágost. hitvalláshoz ragaszkodását s a lutherán egyház minden intézményeinek hű fentartását látszik sürgetni... és néhány hó múlva a „szellemszabadság“ oly szédítő magaslatára jut, hogy megtagadva multját, tiltakozik a református hittudat megzen-

dítése ellen s a felekezeten kívüli és felüli jelleget öltetni kezdő és az unitarizmus kezét fogó irodalmi társaság védő papi lovagjával lép fel. Meglepő fordulat és következetlenség!

Ugyanő erős lutheránus „Dogmatikát” ír protestáns szellemben, melyet tanártársa dr. Szlávik is megró, hogy az „nem fejezi ki a mai ev. ágost. hitv. köztudatát”, — és alig pár hónap múlva, oly önálló magyar theologia teremtése mellett szólal fel, mely lényegében se református, se lutheránus, de tán unitárius se legyen.

Ugyanő, a „Luther Társaság” nagy tényezője, ez egy-lettel összeférőnek kezdi tartani az egyetemes, azaz három felekezetű hívekből álló tudományos prot. irodalmi társaságot, ezt a „szellem szabadság” aegise alatt, amazt a különleges lutheránizmus, tehát a szellem szabadság hitvallása által korlátozott szűkebb keretében. Mily ellentét! mily kétfelé sántikálás!

Végre ő főtényezője a pozsonyi evangélikus theologiai tanárok által szerkesztett „theologiai szakkönyvtár”-nak, s neki nagy része van (mert alá is írta) a megállapított program felvonásában, mely így szól: „Evang. egyházunknak van még annyi ereje, hogy saját szellemi szükségleteiről önmaga is gondoskodhatik s bennünk van annyi egyházszeretet, hogy arról gondoskodni akarunk és fogunk is”.

„Nemcsak jogot, hanem kötelességet is vállalunk a tudomány alapját és körét ott keressük és találjuk meg, a hol az természetszerűleg adva van: ág. hitv. ev. egyházunkban, s ne azon kívül, hol minden — még oly nemes — közös törekvés, már eleve ingónak és bizonytalanak mutatkozik.” E tanári kör theologiai tudományos könyveket ad ki, az ő Dogmatikáját is kiadta. És Masznyik úr felekezetén kívül keresi ma a tudományt, hol minden közös törekvés ingó. A reformátusok egy része is így vélekedik és ő most tiltakozik az ellen: hallatlan vakmerőségnek minősíti, ha más felekezet az övéhez hasonló programot hangoztat. Ez már nemesak következetlenség, hanem zsarnokság s jogfosztás.

De menjünk át az indítvány lényegére, mely iránt csakugyan tévkörben forog szerző. Főtévedése, hogy az irodalmi társaság keletkezését és fejlődését téves világlátásban fogta fel. A református konvent adta meg arra az első bátorító lendületet, midőn erkölcsi támogatását a még meg sem született társaságnak megígérte, elvileg kimondván, hogy az „a két evangélikus felekezet közreműködésével létesüljön”. A magánkezdeményezők az egyházak püspökeit és főgondnokait keresték meg, hogy ajánlják a társaságot a híveknek s az egyházi hatóságoknak. Mikép vonattak be az unitáriusok főtitkarságát az aláírásba, most nem tartozik ide. Tény, hogy a kezdeményezők magok az egyháznagyok védelme és szárnyai alá helyezték a társaságot; nagy siker, talán 1400 tag jelentkezése követte e politikát. A református konvent adta a 2-ik lendületet is, mikor országos érdemű elnökét báró Vay Miklós főgondnok urat kérte fel, hogy az ágost. hitvallású egyház konventi elnökével, báró Prónay úrral egyetértve, hívják össze az alakuló híres gyűlést. A társaság a parochiális könyvtárak felállítása célzatával, állandó támogatóiul, az egyházak pénzét és szellemi erejét kívánta igénybe venni. Egyházi hatóságok lettek alapító és így örökös tagokká.

Mindez bizonyítja, hogy nem akart a társaság egészen magán jellegű maradni s legalább hálás és erkölcsi viszonyt óhajtott fentartani az alapító és létesítő egyházak iránt.

A ki felhívatik anyagi és erkölcsi pártolásra és tekinté-

lyes pénzajánlatot is tesz, csak van annak joga óhajt, kívánalmat kifejezni, hogy elvi oldalról hozzá szólaljon a társaság alakuló és szervező gyűlésén. Ennyit tett a debreczeni egyház és a tiszántúli kerület, egyebet nem, és ezt meri M. úr szellem szabadság megsemmisítésének minősíteni!

Mi soha egy szóval sem kívántuk az irodalmi társaság függetlenségét, autonómiáját megsérteni; sem hitvezikjeink betűbírósa alá helyezni, sem konventünk alárendelt közegül tekinteni. Ellenkezőleg mi akarjuk megvédeni egyházunk autonómiáját túlterjeszkedése ellen s Debreczen és a tiszántúli egyházkerület egyedül az unitáriusok, mint hitvallásunkkal ellenkező felekezet követői befogadása ellen tiltakozott. Erre éppen a maga szentegyházának szellem szabadsága, mely hitelvei, főtanai és önkormányzása megvédésére elrabolhatlan kincse és birtoka, — indította őket, sőt jogosította fel.

Ne féljen M. ur, ha a mi kérésünk, kívánalmunk nem teljesítették a teljesen autonóm társaság által — mily autonóm és független tőlünk, megmutatta 1888. ápril 16-án, a mikor 100,000 református lelket képviselő két egyházi gyűlés és hatóság felszólalását zordan elutasította — mi nem megyünk abba be, akkor indítványozó ár és társai megteremthetik az önálló magyar nemzeti jellegű theológiát.” Hogy Luther szelleme mennyire örvendő a túlvilági honában az új theológiának, mely bibliai processussal az evangéliumi tanokat unitárius elemekkel feresztja egy eszementes új theologia, az a dogmatika írójának kell legjobban tudni. Ha azonban egy hittanár kétkedő felkiáltó jelt tesz a hittanilag szó mellé, mikor az unitárius és református ellentétes tanokról van szó, nem tudom, mit ítéljek hittani álláspontjának lucidusságáról.

Mi hét pontú indítványát el nem rontjuk, csak oly módon alakult társaság ígája alá magunkat nem vetjük, sem szolgálóivá nem törpülünk. Tehát ragaszkodjunk az irodalmi társaság feltétlenül elveivel, — mi is azt tesszük. A kormány megerősítése boldogítsa, hit dolgában földi iroda szerintünk döntő nem lehet. Ne ismerjen el maga felett semmi hatóságot, csak hogy aztán a mi egyházhatóságainknak se anyagi, se erkölcsi szolgálatát ne követelje, mert azoknak is van elvök és jellemök, — egyház jellem nélkül „non sens.” A debreczeni egyház is tiltakozik az ő szabad elhatározásának bármilyen korlátozása ellen. Biztosítjuk az indítványozó urat, hogy a kik nem lépnek be, nem is fognak adni kötelezvényt, s így nem lesz alap a kormány közegével a pénzt behajtani. Népies irodalmunk emelésére évenként kegyesegélyt sem fogunk kívánni, mi pénzért elveinkkel nem játszunk. Adhat ki a társaság tudományos munkákat népszerű modorban is, csak legyen ki olvassa, terjeszse.

A nagyhangú indítványt teljes diadalra juttathatja, ha elvi kérésünket (az unitarizmus eltávolítását) nem teljesítik. Ez a cardo rei, Ezzel nincs tisztában, különben nem beszélt volna hét pontú indítványban. Azzal sincs tisztában, hogy egy egyházi testület és hatóság és független magán egyén és tudós közt, nyilatkozat és esatlakozás tekintetében, nagy különbség van: egyén lehet akár öngyilkos is, szegre is akaszthatja elveit, de egyházi testület elveit fel nem adhatja, sem magát meg nem ölheti. A nagy keresztyén elvet Luther így fejezte ki: „Nem illik keresztyén embernek saját lelkiismerete ellen beszélni”, — mi ezt tartjuk. „Nagyobb dolog keresztyénnek lenni, mint királynak”, — Kálvin e tételét mi ismerjük. A puritán kálvinizmus jellemet a szilárd hősöktől tanul, minő volt Knox, kire mondá temetésekor Morton gróf: „It nyugszik,

a ki emberi arc előtt sohasem rendült meg." Mi ismétljük a hugonották börtöntornyának zárait letörő Beauveau herceg szép szavait, miket a megfélemlítők ellen sujtott. „A király elveheti tőlem a kormányzói állást, a mivel felruházott, de nem akadályozhat meg, hogy kötelességemet lelkiismeretem szerint teljesítsem." E herceg pedig római katolikus államférfi volt.

Debreczen, 1888. decz. 15.

Balogh Ferencz,
hittanár.

Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről.

Vélemény a Szikszay Z. úr kérdésére felelt.

Érdekes házasságügyi kérdést tesz föl a Leveses lap mult évi utolsó számában Szikszay Z. úr. Már csak azért is figyelemreméltó és érdemes a több oldalról való megvilágosításra, mert a jogászörökben is eltérők a vélemények. Én sem a kérdésre adott felelet nem elégít ki, mert a szigeti jogászokkal vagyok egy nézetben s részemről azt a hozzánk áttért férfiút, — kitől neje még áttérése előtt — más, érvényes házasságot kötött volna törvényesen elutasított — minden további utamirás nélkül meg mérném elhatározni.

A prot. fél elváltatott s mint nő férjhez mehet.

A r. kath. felet ebben csak vallásos dogmája akadályozza. Ha a tőle elvált nő más férfival megesküdhetik, akkor köztük a házasság — természetesen — megszűnt, s ha már őt azon volt vallása, melyből kilépett, nem akadályozza, mi gátolná új házasságkötésében?! Tegyük fel, hogy az áttéréskor az ő előbbi neje már más házastárral éli világát, hát nem komikus lenne akkor őket egymással lelkészi hivatalhoz idéztetni, — azt nem is mondom, hogy békéltetni, mert ez meg valóban absurdum lenne. Ilyenre gondolni se lehet.

Minek tehát a további költsékezés, fáradozás, a dolognak húzása, halasztása. Se feleség, se újabb házasságkötést tiltó vallás: miért tehát törvényes nősülését akadályozni? Ez az én esekély véleményem, ez után indulnék én hasonló esetben, mely kivált itt is könnyen előállhat. Ugy látszik, nem csak én, de Szigeten is így vélekednek.

Felső-Bánya.

Nagy Lajos,
evang. ref. lelkész.

Ugyanezen ügyben még a következő másik vélemény érkezett be lapunkhoz Révész Kálmán pápai theologiai tanár barátunktól. „A Szikszay Zoltán barátunk által feltett kérdésre egyszerűen és igen jól megvan a felelet Kovács Albert Egyháztanára 645. lapján. Ez az egyedül helyes álláspont, mert a mit Dr. Orbán mond, annyiban nem állhat meg, hogy azon esetben, ha az elváltatott prot. fél már újabb házasságra is lépett, ugyan cui bono tűz ki a törvényszék a békéltetésre határnapot, mikor a másik fél már ismét házas? Aztán az a javaslata sem jó Orbánnak, hogy a törvényszék előre mondja ki, hogy ha a kath. fél utólag áttér, újabb házasságra lépése megengedtetik. Tudtommal feltételes és jövő

eseménytől felfüggesztett ítéletet nem szoktak és nem szabad mondani“.

Irodalom.

Isten országa. Templomi és iskolai beszédek gyermekek és ifjak istentiszteletére s vallásitanítására. Vaughan Jakab után átdolgozta Benke István ev. ref. gymn. tanár.
1-ső k. 147 kis 8° l. Ára 1 frt.

Alig-alig vártunk egyházi művet feszültebb érdekeltséggel. S be kell vallanunk, hogy a mily mértékben megfelelt egyfelől a hozzá fűzött reményeknek, másfelől bizonyos tekintetben, a mű figyelmes átolvasása s tanulmányozása után bizonyos fájó csalódással tettük azt le kezünkbe, mert meg vagyunk győződve a felől, hogy a mű ily alakjában nem éri el a kitűzött czélt. Gyermekeknek nagyon mély minden látszólagos naivitása mellett is. Felnőtt ifjak pedig az abban előforduló, nemesak valószínűtlen, de sok helyen lélektanilag indokolatlan történetkének hitelt nem adhatnak. Például most egyelőre csak azt az egyet hozom föl: egy kis leány kérdezi a vasúton vele együtt utazó úrtól: „Szereti ön Jézust?“ S az úr a gyermek ezen egyetlen kérdésére megtér. Több olyan történet sorolatik föl itt-ott, hol a kicsiny gyermek mint hőles, mely belátású lélekbúvár szerepel. Igaz ugyan, hogy még a kisded beszéde által is bölcsestégre tanít az Úr, de meg kell jegyeznünk, hogy az teljesen más értelemben veendő.

Jól mondja azt az átdolgozó úr is, hogy sokkal könnyebb dolog nagyoknak predikálni, mint kisdedeknek beszélni akként, hogy a szelidség bölcsestéggel legyen egybekötve. Le kell szállanunk a gyermeki gondolkozásmód s gyermeki ártatlanság színvonalára, mintegy vissza kell magunkat varázsolnunk a gyermeki világ tündérvilágába. S ez vajmi nehezen megy. E miatt válik aztán sok beszéd erőltetett negélyezéssé; olyanformává, mintha nagy ember öltene magára gyermekruhát. Ilyen különösen a XV-ik beszéd, mely az igazság megszerzését tárgyalja, látszólag könnyedén s voltaképen mégis oly nehézkes, hogy az ember szintén sajnálja a szónokot, midőn beszéde végén oda nem illő hasonlatokkal segít magán; mert bizony nem igen olvashatja ki azt az írásból, hogy Mózes valaha az egyiptomi királyság örökösévé lett volna kiszemelve.

Ösmerjük a híres francia ref. lelkésznek, Decoppét-nak gyermekek számára írt egyh. beszédeit. Jellemző, a mit az előszóban ír: „e könyv czíme sokak előtt feltűnhetik. Nem is kételkedem ebben, tudom, hogy sokan méltatlankodva sóhajtanak föl: „egyházi beszédek gyermekek számára!... szegény gyermekek!...“ S aztán tovább folytatva bevallja, hogy ő nem is egyházi beszédeknek írt, mint inkább csak vallásos elmélkedéseket. És mégis egyházi beszédek azok is. Könnyed, kedveltető modorban, épen úgy mint Vaughan. Nem tudom, melyik előzte meg a másikat, de mindegyikben találok szószerint közlött hasonlatokat, történeteket, mindegyik túl ló a czélon.

Fordító átdolgozást akart adni, azt mondja előszavában, de, egybehasonlítván e beszédek Vaughan eredeti beszédeivel, kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy vajmi kevés abban az átdolgozás. A legnagyobb rész szószerinti fordítás. Pedig, ha csak az inventiót, az eszmemenetet tartja meg s a hatásosabb, valószínűbb történeteket szövi be s azokat megma-

gyarositja, jóval hálásabb munkát viszen véghez. Nem azt kell nekünk megmutatni, miként predikál az angol pap a gyermekeknek, hanem hogy mi hogyan predikáljunk a magyar gyermekeknek. Annyi anyag, annyi kincs, annyi eszme volt előtte összehalmozva, hogy azokból könnyű szerrel alkothatott volna a mi hitéletünknek, gondolkozásmodunknak teljesen megfelelő, kedves beszédek.

Mindezeket egyáltalában nem azért mondjuk, hogy kisínyeljük akár a nagybeesű művet, vagy levonjunk bármit a fordító, vagy legyen, átdolgozó úr érdeméből, de mondjuk azért, hogy jövő kötetekben az általunk jelzettekre figyelemmel legyen s közhasznú munkásságának lelkészársaink több gyakorlati hasznát vehessék.

Mert nagy általánosságban szólva, mi e művet igazán nagy nyereségnek tartjuk egyházi irodalmunkban. Azt is örömmel bevalljuk, hogy egypárt kivéve, melyek viszonyainkhoz egyáltalán nem alkalmazhatók (p. o. gyermekhangok az imádságban, hol még arra is utasítást ad, hogy ágyban fekvő nem szabad imádkozni, továbbá jó, ha egy hely felé fordulva, vagy lehajolva, vagy térdepelve imádkozik a gyermek), — mi valódi benső gyönyörrel olvastuk e könyvet s az egyes beszédek. S nem habozunk kimondani: óhajtanók, hogy azt minden lelkész megszerezze, ne csak megszerezze, de azokat saját egyháza viszonyaihoz alkalmazva föl is használja. Mert némelyik beszéd oly közvetlenséggel hat, oly művészi kerekded, olyannyira a gyermekvilág érzeményeit tükrözi vissza, hogy olvasásuk közben szintén magunk is gyermekek, ártatlanokká válunk, azokkal együtt gondolkozunk, hiszünk és érezünk. (I., II., IV., VII., VIII.). Már maga ez a néhány beszéd megérdemli, hogy Vaughant ösmerje az ev. ref. egyház lelkészi kara, ösmerjék gyermekeink s Benke úrnak már ezért is nagy köszönettel tartozunk, várván-várva a többi kötetet.

De ha már egyszer megteszi azt, hogy művét előlegesen átnézetni egyik-másik tudósunkkal, ez esetben ajánljuk neki, hogy olyat válaszson, a ki figyelmeztesse őt az esetleges magyartalanságokra. Mert művének eddig legalább nagy hátrányára van az itt-ott, még pedig elég nagy számmal előforduló idegenszerűség, úgy hogy sok helyt épen e miatt élvezhetlenné, sőt érthetlenné válik az előadás. A szó teljes értelmében ki rí abból a különöz angol gentleman, vagy az öreg elergyman. Ugy tetszik, mintha nem is magyar könyv lenne kezünkben. Pedig Brassay Sámuel nemesak universalis tudós, de egyúttal hírneves philolog is. Azt kell tehát következtetnünk, hogy vagy nem nézte át a magyar nyelv ellen elkövetett hibákat, vagy ha átnézte, ő nem tud magyarul. Egyik vagy másik. De mindgyik nagy baj.

Allításunk igazolására csaknem minden lapon találhatnánk kétségbevonhatlan adatot. Először is azt említjük föl, hogy a segítő ígével egybekapcsolott jövőt, mi csak rendkívüli esetekben engedhető meg, nagyon sokszor helyén kívül alkalmazza, mert ott állott előtte az angol „shall” és „will”, holott a magyar a jövő helyett inkább a jelent használja. Nem mondjuk azt: majd el fogok menni hozzád, ha holnap otthon fogsz maradni, de így használjuk: „elmegyek hozzád, ha otthon maradsz”. Továbbá sehogy sem tudott az angol „supposed”-tól menekülni, mert derűre-borúra így fordítja: „föltéve”. Ha használjuk is e kifejezést néha-néha, ez a magyar nyelv ellenére s rovására vagon, s jóval magyarosabb, ha e helyett így mondjuk: tegyük föl, hogy, — vagy csak egyszerűen így: gondoljuk el, — vagy — ha.

Csak egy hosszabb mondatot idézünk a többiek közül, hogy meggyőződjék a fordító úr, mennyire másképen hangzik az, ha jól magyarul fordítjuk; a 107-ik lapon így olvassuk: „Föltéve, hogy valamelyitekre rá volt bízva, hogy egy kis gyermeket a születésétől fogva gondozzon: nevezetesen neki kellett megmosdatni, felöltöztetni, etetni, a karon hordozni, ápolni, szeretni, eszokolni s midőn oda nőtt (?), vele kijárkálni, ha leesett, fölemelni, megvigasztalni, később minden tudni-valókra megtanítani, a rossz útról visszatéríteni, érte a sok bajt és gondot fel sem venni, éjszakákat mellette vírasztani, az étkezést miatta félbehagyni, ha vízbe vagy a mélységbe zuhant, ijedelmeket kiállani stb.

Kísérelje meg bárki ezt egy lélekzetre így elmondani, mindjárt belátja, hogy ez magyar szavakkal ugyan, de még sines magyarul elmondva. Nézetünk szerint ezt így fordítjuk le: „Tegyük föl csak, hogy közületek valamelyikre rábízták volna egy kis gyermeknek gondozását. Kötelessége a kis gyermek mosdatása, öltöztetése, etetése, karon hordozása, ápolása, az iránta való szeretet, annak eszokolgatása. S mikor már odáig felnőtt, (mert oda-nőtt egészen mást jelent), ugyancsak rá bízták a járkáltatást, ha elesett, a gyámolítást, vigasztalást, később a tanítást, az intést, a baj s gond leküzdését, az éjszakázást. Kész volt érte az étkezés félbehagyására s ha az vízbe esett, ijedelmeket állott ki stb.

Tessék egybehasonlítani a két mondatszerkezetet, s ítéljen az olvasó.

Hol hallottunk ilyes kifejezést: „mert midőn kihez-kihez megjelenik Jézus”. Megjelenünk nem valakihez, de valaki előtt. (107. l.) Több helyen használja ezen szót: „csinált”, helytelenül, p. o. 108. l.: Ily nagy változást csinált rajta a kis leány eme kérdése — e helyett: „ily nagy változást idézett elő, vagy ébresztett benne, — továbbá 138. l.: mit csinál az én szavam jelenleg? e helyett: mit eredményez az én szavam? Magyarul van-e ez: „reménykedjete az isteni gondviselés iránt.” Reménykedünk valami felől vagy valamiben, de sohasem valami iránt (123. lap). Minő magyartalan mondatszerkezet a többek között ez is: „adjon, kérem pénzt arra, hogy vehessem meg, — e helyett, hogy megvehessem. Majd így fordítja: hiszen a mit az én pénzemmel vásárolsz. Sohasem hallotta ezt magyar embertől, mert az pénzért vásárol, a pénzével pedig, ha van, kereskedik. S mily gyakran olvassuk: kis gondolat, kis gondolkozás. Talán magyarosabb lenne így: jelentéktelen gondolat, — rövid gondolkozás.

Olvassuk csak a 142. lapon: „egy lelkipásztor, a ki papi gondjai közé vette, hogy a szegényeket meglátogassa”, — mennyivel másképen hangzik így: egy lelkipásztor, a ki a szegények látogatását is papi gondjai közé sorozta. Majd ugyanazon a lapon: „Ugyanis valakinek a nap bizonyos szakában maradna a dolgaitól elég ideje”, — ez a kifejezés pedig már merénylet a magyar nyelv ellen, s ha a tanár úrnak valamelyik növendéke így írta, kétségtelenül szekundába tenné, s így igazítná ki: „bizony! napközben mindenki ráérne sok dolga mellett is arra, hogy bibliát olvasson. Mily fülsértő ez a kifejezés is: „alig érkezett még enni is”, e helyett, „alig ért rá még enni is”, mert nem mondjuk így: nem érkezem enni, de: nem érek rá enni.

Ime, ez csak egy kis szemelvény ama tövisek közül, melyek nyelvérzékünket mélyen sértik. Legyen meggyőződve

B. úr, hogy mindezt azon jó szándékból tesszük, hogy a többi kötetekben ily szarvas hibák ne hemzsegenek. Ne ragaszkodjunk annyira az idegen mondatszerkezethez, mely a legszebb eszméknek is kitekeri a nyakukat, s az, a minnek jobbfelől kellene állani, balfelől állítva nevetségessé lesz.

Ugyan fejtse meg azt nekünk, hogy a névelőt miért használja mindenütt, mintha azt mondaná: „az én könyvemnek az érdeme abban áll, hogy a magyarságnak a törvényeivel mitsem törődjem“. Miért kell p. o. Jézus neve elé olyan sokszor az *a* névelőt függeszteni, hiszen Jézus neve tulajdonnév.

Több gondot tehát a fordításra. Ezt jogosan megkövetelhetjük, s ha átdolgozó akar lenni, legyen az valójában, ne csak egy pár magyar példa beszúrása, vagy egy pár eredeti angol mondat kihagyása adja meg az „átdolgozó“ név jogezimét.

Mi méltányoltuk, a mi méltánylandó. Így elősmerjük azt is, hogy sok helyen elég szabatosan fordít s ott jól is esik az olvasás, mihelyt azonban oly helyre jutunk, a hol valamely nagy szarvashiba áll előttünk, olyanokat döczenünk, hogy még a szép helyeket is elfeledjük. Boecásson meg nekünk, ha az igazat kimondtuk, de hisszük, hogy ez javára válik.

Faxit Deus!

Censor.

A fentebb részletesen bírált mű második kötete is megjelent 148 lapon. A beküldött könyv mellett a következő értesítés jelent meg: Ezen cím alatti II-ik kötet, nevezetesen a holland Molenkamp és az angol Stanley után átdolgozott beszéd-gyűjtemény (18 darab) ára 1 frt 20 kr postai bérmentesítéssel együtt, míg az I-ső köteté bérmentesítve is csak 1 frt. — Mindkét kötetnek kedvező fogadtatása és kelendősege esetén a kettőt kiegészítő még egy III-ik (és utolsó) kötetet szándékszem e téren nyújtani, még pedig Buxton-nak (London egyik külvárosi papjának) 1886-ban megjelent s a Bibliának természetrajzi textusai alapján kidolgozott 15 „gyermek-predikációjával“, mely föltételeesen a tavaszon jelenvén meg, ára postai bérmentesítéssel 1 frt leend. Sepsi-Szentgyörgy, 1888. decz. hó 24. Benke István, ev. ref. gymn. r. tanár.

Magyar nyelvtörténeti szótár. E kiváló fontosságú nagy munkából, melyet a M. T. Akadémia megbízásából Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond szerkesztenek, megjelent az első kötet III-ik füzeté a „bugyogó“ szótól a „dallás“ szóig. A mű belértékét több lapunk igen nagyra magasztalja, a külső kiállítás Hornyánszky Viktor nyomdáját dícséri.

Téli újság. E vallásos néplap 4-ik száma a debreczeni új reform. templom képét, alapításának, fölépítésének történetét hozza Vöröss Zsigmond tollából, továbbá Csécsi Imre aradi segéd-lelkésztől egy karácsonyi szép költeményt, meg nem nevezett szerzőtől egy érdekes karácsonyi rajtot, a a tárczában Kálmán Farkas krónikás történetének folytatását s végre igen érdekes vegyes közleményeket. Ismételve ajánljuk ez olesó s igen jól szerkesztett néplapot olvasóink szíves figyelmébe.

„Zsinati emlékkönyv“ című művemlől néhány példány még van, s nálam 1 frtért megrendelhető. A megren-

delt példányok bérmentve küldetnek meg. Dömény József ev. ref. lelkész. Nagy-Berény — Somogymegye — u. p. Somogy-Som.

Leányvilág. Képes folyóirat leányok számára. Szerkeszti Kalocsa Róza. VI. évfolyam. Megjelenik Budapesten minden hó 1. és 15. napján. Előfizetési ár egy évre 5 frt, fél-évre 2 frt 50 kr. Kiadja a Franklin-Társulat. Ajánljuk e lapot, mely a vallás, családi nemesebb élet, hazaszeretet és munkás-ság jelszavai alatt mulattatva oktat.

Pályázat. A közkezdveltségnek örvendő „Képes Családi Lapok“ betöltvén pályafutásának első évtizedét, a második évtizedet, vagyis a tizenegyedik évfolyamot (1889. január 1-én) egy irodalmi pályázattal véli a legméltóbban megkezdeni. Kívántatik először egy humoreszk (beszélyke, rajz vagy tárczacikk.) Tárgya az életlől legyen merítve. Díj: 50 frank a ranyban. Másodszor egy költemény, válfaja szabadon választható. Díj: egy darab 20 frankos arany. Beküldési határidő: 1889. évi február hó 17. A pályázat eredménye a „Képes Családi Lapok“-ban s az ország összes magyar hírlapjaiban közzé fog tétetni s ugyanakkor szolgáltatnak ki a pályadíjak is. A pályaművek jelíges levélke kíséretében a „Képes Családi Lapok“ szerkesztőségéhez Budapesten, nagy korona-utca 20. szám küldendők.

Különfélék.

Olvasóinkhoz. Tudatom lapunk t. olvasóival, hogy Elek Lajos barátom és tanártársam a főiskolai új tápintézet vezetésével reáháramlott sok teendői miatt visszalépett a lapunk kiadásával járó dolgaitól. Itt mondok neki köszönetet azon lelki-ösmeretes, fáradhatatlan munkásságáért, melyet e lap kiadása körül több éven át, és néha igen nehéz körülmények között, végezett. Sok előfizető szemében a lap pontos megérkezése egyik legfőbb kellék, s ha, a mint hisszük, lapunkra az utolsó években nem volt panasz, ez első sorban mindenesetre Elek Lajos barátom érdeme volt. Fogadja még egyszer hálás köszönetemet! Helyét a lap kiadása körül Rózsás Sándor főiskolai háznagy barátom foglalja el, ki eddig is mindig a legjobb akaratot mutatta lapunk iránt s ki mint gyakorlott pénzkezelő, mindenesetre megfelel mindazon kívánalmaknak, melyeket a nagy közönség tekintetben egy lap irányában táplálhat. Tisztelettel kérem a t. olvasókat, hogy úgy azon összegeket, melyekkel esetleg hátrálékban vannak, valamint az új előfizetési pénzeket, az esetleges reklamációkat, a mellékelni szándékolt nyomtatványokat, egyszóval a lap anyagi ügyeire tartozó küldeményeket, immár mind a főisk. háznagyi hivatalba az ő nevére szíveskedjenek intézni. Alkalmat veszek egyúttal magamnak fölkérni a hátrálékos lapjártatókat, hogy tartozásaikat a legrövidebb idő alatt legyenek szívesek beküldeni, különben esetleg kénytelen leszek tartozásaikat postai megbízással kérni be tőlök. Kérem, hogy úgy magokat, mint nekünk még azonfelül tetemes fáradságot és költséget is okoz. Tőlünk pontosságot, az adott körülmények között jó lapot követel, és pedig teljes joggal, a nagyérdemű olvasó közönség, de munkánk iránti minden lelkesültségünk mellett is óhajtjuk, hogy fárad-

ságunk némi esekély mértékben jutalmazva legyen. Több száz forintunk van még kinn hátrálékosainknál; még az 1887-ik évről is van kinn több pénzünk,—tisztellel kérjük úgy ezeknek, mint az új előfizetési pénznek mielőbbi beküldését. Szerk.

Debreczeni ev. ref. egyházközség. Kimutatás a keresztelési, halálozási, esketési, áttérési és kitérési anyakönyvekből az 1888-dik évről. I. Élve született: 1. Törvényes fi: 621, törvényes nő: 592, együtt: 1213. 2. Törvénytelen fi: 121, törvénytelen nő: 91, együtt: 212. Halva született: 1. Törvényes fi: 53, törvényes nő: 30, együtt: 83. 2. Törvénytelen fi: 11, törvénytelen nő: 7, együtt: 18. Született tehát törvényes fi: 674, törvényes nő: 622, együtt: 1296, törvénytelen fi: 132, törvénytelen nő: 98, együtt: 230, összesen született fi: 806, nő: 720, együtt: 1526. II. Meghalt: 1. Fi: 708, 2. nő: 723, együtt: 1431. III. Egybekelt: 1. Tiszta pár: 339, 2. vegyes pár: 58, együtt: 397 pár. IV. Áttért: 1. Fi: 13, 2. nő: 10, együtt: 23. V. Kitért: 2 nő. Szaporodás ezek szerint: fi: 111, nő: 5, együtt: 116. Lélekszám: Fi: 19,865, nő 20,643, együtt: 40,508.

Debreczeni főiskola. Főgymnasiumunk egyik nagy reményű növendéke, Eröss Antal, 5-ik oszt. tanuló folyó hó 3-án a 14. emeleti szobájában szíven lökte magát. A szerencsétlen ifjú elégedetlen volt önmagával, hogy az előző szak végével három főbb tantárgyból csak jó osztályjegyzéket tudott érdemelni. Mélyen fájhat az eset szerető bátyjának, földesi lelkész Eröss Lajosnak, ki őt az elemi osztályokon kezdve a gymn. 4-ik osztályig házáján tartva, szakértelemmel s önfeláldozással maga tanította, nevelte, s mióta nyilvános tanuló lett is, folyvást gyámolította. Részvétel osztozunk az ő fájdalmában, s kívánunk neki vigasztalást az eget urától. Az elhunyt fölött ma délután Csiky Lajos főiskolai lelkész mond imádságot a városi közkórházban, hova a szegény gyermeket felboncolás végett vitték ki.

Menyhárt János-alapítvány. (Hatodik kimutatás.). Ujabbán a következő küldemények érkeztek hozzám ez alapítványra: Kun László monostor-pályi lelkész 2 frt. Papp Imre h.-m.-vásárhelyi lelkész 2 frt. Tóth Lajos tiszadobi lelkész 2 frt. Csák Aladár szilágy-somlyói segédlelkész 2 frt. Bélteki Géza esztári segédlelkész 2 frt. Ferenczi Károly aranyos-medgyesi lelkész 1 frt. Bugyi Mihály hegyköz-újlaki lelkész 1 frt. A már nyugtázott 183 frt 50 krral együtt aláíratott eddig nálam 195 frt 50 kr, melyből 128 frt 50 krt elhelyeztem a debreczeni takarékpénztárba. Debreczen, 1889. január 3. Csiky Lajos.

A gyomai egyház életéből. Sokszor pár év alatt oly nagy és nevezetes dolgok fordulnak elő némely egyház életében, melyek a jövőre nagy hatással vannak, s talán vagy soha, vagy csak nagy idők múlva ismétlődnek. — Ilyen volt a gyomai egyház életében az utóbbi 3 év. — 1886. elején meghalt egyik lelkésze, a kandidálás, választás, lelkész-beállítás nem kevés gondot okozott, ugyanez évben épült a pompás központi iskola (23 ezer frt), ugyanez évben egy új temető avatott fel; — 1887-ben megkezdődött a páskum-felosztás, melynél elég gondot hozott az egyház érdekeinek képviselése s némely ferde irányú emberek ellen védekezése, ez évben még egy tanítói állomás is betöltetett, — s egy másik új temető avatott fel, — az egyik lelkész számára új lak épített (11 ezer frt), az orgona javítása megkezdett (3100 frt), az egyháznak két beltelke eladatott; — 1888-ban az eladatott telkek helyett a másik lel-

kész számára a várostól az u. n. régi orvosi lak megvételével (3000 frt), az egyház páskum-földjei haszonbérbe adattak, az év végén a presbyterium negyedrésze kisorsoltatván, új választás eszközöltetett, a meghalt 2 s kisorsolt 9 helyett hét a régiekből, négy újonnan választott, kik is az esküt az év utolsó vasárnapján tették le. — A gondnok ideje letelvé, az egyház igen szépen emlékezett meg azon érdemes egyénről, ki ez elszámolt dolgokban odaadó hűséggel és kitartó buzgalommal forgolódott, a mennyiben a beadott szavazatok nagy többségével ismét őt választá újabb 3 évre gondnokául. — E derék férfiú Cs. Szabó Gergely. — A javítás alatt levő orgona is (noha csak 3 változattal még, de) új év reggelén megszólalt, a mű befejezése majd a tavaszon folytatván! Így olvassuk ezeket egy hozzánk küldött tudósításból s megjegyeztük magunkban, hogy e bámulatos haladás és siker nagy mértékben a vezetők érdeme is lehet.

A középiskolai tanárok száma hazánkban. Rendes tanár 1628, ezek közt gymnasiumi 1306, reáliskolai 322, okleveles 1214. Helyettes tanár 358, ezek közt gymnasiumi 373, reáliskolai 35, okleveles 180. Óraadó tanár 134, ezek közt gymnasiumi 110, reáliskolai 24, okleveles 95. Hitoktató tanár 587, ezek közt gymnasiumi 472, reáliskolai 135, okleveles 529. Rendkívüli tanár 165, ezek közt gymnasiumi 165, reáliskolai 41, okleveles 123. Összesen tanár 2913, ezek közt gymnasiumi 2356, reáliskolai 557, okleveles 2142.

Szerkesztői posta. Kérjük barátainkat, hogy közleményeikkel ez év folyamán is minél többen tiszteljék meg lapunkat, hogy ez minél élénkebb s tudósításaiban minél gyorsabb legyen. Hogy valamely nagyobb cikk még a beküldés hetén megjelenhessék, kérem azt esőtörtökre bejuttatni hozzánk. A kisebb közlemények, hírek is csak akkor jelenhetnek meg a beküldés hetén, ha a péntek esti postával kezemhez jutnak. Kérem ezt szíves tudomásul venni. — T. I. Jövő heti számunkban mindenestre kiadom örömmel vett cikkét. Mindenkör távol állott tőlünk az olyan törekvés, hogy az ellenezetek helyet ne engedjünk lapunkban. Ha ezt nem tennők, egyik legfontosabb programmelvünk ellen követnők el vétséget.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉS.

Pályázat.

A bihari ev. ref. egyházmegyében a jákóhodosi lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.

Ezen állomás évi jövedelme pénz, szántóföld, termény és tűzifailletményből s palástdíjból 1009 forintba értékelhető, s így II-od osztályú.

A pályázati kérvények az 1889. évi január 30-ikáig nt. Szabó Károly esperes úrhoz Csökmöre (Biharmegye) küldendők.

Debreczen, 1888. decz. 28.

Révész Bálint,
püspök.